

Ühine luudade valmistamine 11. märtsil koos Meelis Kihulasega. Foto: Tuuli Hommik

30 aastat Karula rahvusparki

Karula rahvuspargil täitub tänavu 30. tegutsemisaasta. See on napilt rohkem kui ühe inimpõlve jagu aastaid. Võib-olla pole päris kohane rahvuspargi iga inimpõlve pikkusega võrrelda, eriti kui arvestada, et maailma vanim rahvuspark Yellowstone on 151 aastane, aga siiski...

Rahvuspark erineb looduskaitsealast selle poolest, et lisaks loodusele hoitakse ja väärtustatakse siin ka kultuuripärandit. Seda mitte pelgalt museaalina, vaid igapäevaselt toimivana. Elus hoiavad meie kultuuripärandit aga eelkõige inimesed, mitte vabariigi valitsuse poolt kinnitatud määrus.

Karula rahvuspargi edu võti ongi selle inimesed. Nad olid olemas juba enne ning pargi loomisega võimestati seda põlist ja kokkuhoidvat kogukonda veelgi. Siia tulid elama mitmed noored ärksad tegelased. Huvi piirkonna vastu kasvas, juurde tuli uusi inimesi ning tagasi vanu olijaid, kuni Karulas enam vabu maju või põllumaad leida polnud võimalik.

Põllupidamine piirkonnas jätkus, õpiti põlistelt elanikelt ja kohaneti muutuva keskkonnaga. Kadus küll ära ühe-kahe lehmapidamine, kuid õnneks jäi loomapidamine piirkonda alles. See paistab kenasti välja ka hooldatud Karula maastikust. →

- 30 aastat Karula rahvusparki
- Pärandniidu toetusest
- Natura 2000 sihtkaitsevööndi toetus
- RMK külastuskorraldus ja loodushoiutööd
- Jahiohutus ja koostöö maaomanikega
- Rahvaluuleuurijad Karulas
- Kalle Ellerist
- Mikile talu moeloojad ja rätsepad
- Kuidas elada koos nahkhiirtega?
- Karula rahvuspargi 20 kõrgemat tippu
- Avatud suitsusaunade aasta
- Meenutus ajast, kui Karula rahvusparki loodi
- Ürituste kalender

→ Niisamuti on käsitöö, rahvamuusika ning keelega – isegi kui seda kõike aktiivselt ja iga päev ei kasutata või kõrgel tasemel ei osata, seda tuntakse ja väärtustatakse ning see on saanud omaseks uutele tulijatele. Eriti teeb rõõmu, et suitsusauna, kohalike tantsu- ja pillilugusid, käsitööd ning võru keelt hoiavad au sees ka kohalikud noored.

Tänased kombed ning tavad tuginevad varasemale pärimusele, kuid on pidevas muutumises ja just see näitab nende elujõulisust. Tegemist ei ole vaid kuskil muuseumis tolmu koguvate ja kaugeks jäävate väärtustega, vaid argipäevaga, mida elatakse.

Seepärast arvangi võrdluse rahvusparki ea ja inimpõlvkonna vahel kohase olevat. Kolmekümne aasta jooksul on siin sündinud ja suureks kasvanud lapsed, kelle jaoks Karula rahvuspark on kogu aeg olemas olnud. See on nende kodu.

Kodu ei tähenda ilmtingimata vaid oma maja ning oma pere. Kodu on ka kogu ümbritsev elurikkus – mäed, metsatukad, sood ja lonsikud, samuti elajad – lambad, mudakonnad, must-toonekured, kalakotkad, metsised, hundid, karud aga ka teised suuremad, väiksemad, meeldivamad ja probleemsemad tegijad, kes meiega kõrvu siin elavad.

Liigid, kes võivad Karula kohalikele tunduda nii igapäevased ja tavalised, on mujal järjest haruldasemad. Seda tuleb lihtsalt vahel meelde tuletada ning mõista, milline väärtus see on.

Looduskaitse on kõikjal maailmas viimase kolmekümne aastaga väga palju muutunud. Ühine nimetaja nende muutuse juures on „polariseerumine“. Varem oli majandustegevus nii kaitsealade sees kui ka väljas üsna sarnane ja kaitsealale jõudmist ei pruukinud kohe märgatagi. Täna sel päeval on majandustegevus muutunud järjest intensiivsemaks, väheneb loodusliku ala osakaal ja inimese loodud taristu lõikab läbi olulisi liikumiskoridore. Elurikkuse kao kompensatsiooniks on kaitsealade kaitsmine muutunud rangemaks. See võib olla raskesti mõistetav inimestele, kelle niigi loodussäästlik toimetamine oma talus nüüd täiesti keelatakse. Töötame selles suunas, et ka kaitsealadel oleks võimalik paindlikum lähenemine, kuid lahenduse leidmine ei ole alati väga lihtne.

Aastatega on oluliselt muutunud ka rahvusparki haldus. Kui pargi algusaegadel oli kohalik administratsioon otsustajate ja nõustajatena

inimestele väga lähedal, siis praegu on Karulaga seotud toimetajad jagatud mitmete asutuste vahel ning tegelevad korraga rohkem kui ühe kaitsealaga. Arvan aga, et need hingega tööd tegevad inimesed (sõltumata asutusest), on koos rahvusparki koostöökoguga hoidnud Karula rahvusparki kui tervikut kenasti koos.

Mitmete tulemuste üle on põhjust Karulas uhke olla – niidud on hooldatud, maastikud elavad (st koos loomadega), konnatiikides ja lonsikutes on kevadeti mürgel, metsades on nii hundid, karud kui ilvesed, konnakotkastele läheb kenasti, suviti segavad räägud magamist jne. Aga palju on veel teha.

Kuidas siis edasi? Arvatavasti toob järgmine 30 aastat endaga kaasa suured muudatused. Kliimamuutus hakkab endast rohkem märku andma – ürase kehtestab ennast järjest jõulisemalt, võõrliike on siin ja seal rohkem, aktiivne maaparandus hakkab samuti järjest rohkem mõju avaldama jne. Kõige olulisem leevendusmeede uute olude ja kaasnevate mõjudega hakkama saamiseks on looduses mitmekesisuse hoidmine. Sest just elurikkus annab nii loodusele kui meile paindlikkuse ja piisavalt valikuid uute keskkonnatingimustega kohanemiseks.

Karula kaitsekorralduskavas on kirja pandud visioon, milline peaks olema rahvusparki tulevik.

Loodan, et järgmise põlvkonna sirgudes see nii ongi:

- Säilinud on Karulale iseloomulik mosaiikne hajataludega pärandmaastik, kus avatud alad vahelduvad kuplitel kasvavate metsatukkadega.
- Metsadest on osa jäetud looduslikule arengule ning piiranguvööndi metsade majandamine toetab püsielanikkonna, traditsioonilise elulaadi ja pärandmaastike säilimist kahjustamata kaitseesmäärke. Sooelupaigad on võimalikult vähese kuivenduse mõjuga. Niidud on hooldatud ja taastatud
- Oluliste loodusmaastiku katusliikide, nagu must-toonekure ja metsise, seisund on soodne ning kindlustatud on nende elupaikade ja toitumisalade hea kvaliteet
- Traditsiooniline elulaad, töötraditsioonid ja käsitööoskused on seotud tänapäevase eluga ja kasutuses.
- Säilinud on võrukeelne elanikkond, võru keelt kasutatakse ja õpetatakse edasi.

Palju tarkust ja tasakaalukust selle kõige hoidmiseks.

Leelo Kukk, Keskkonnaameti peadirektori asetäitja

Pärandniidu hooldamise toetusest

Karjatatav pärandniit Sorla. Foto: Kadri Kuusksalu

Sellel aastal rakendub uus rahastamisperiood põllumajandustoetuste maksmisel. Senine poolloodusliku koosluse hooldamise toetus saab uue nime pärandniidu hooldamise toetus ning muutuvad ka mitmed toetuse tingimused.

Pärandniidu hooldamist peab ellu viima jätkuvalt viie järjestikuse aasta jooksul ning selleks, et toetust saada, tuleb osaleda ka pärandniidu hooldamise koolitusel.

Uue perioodi toetuse ühikumäärad muutuvad, sealjuures mõjutab saadava toetuse summat ka pärandniidu niitmise alguskuupäev.

Alates 2023. aastast on toetuse ühikumäärad:

- 100 €/ha, kui pärandniitu niidetakse enne 15. juulit;
- 150 €/ha, kui niidetakse alates 15. juulist;
- 600 €/ha puisniidu niitmise korral;
- 300 €/ha puisniidu taastamisjärgse hooldamise korral;
- 185 €/ha pärandniidu karjatamise korral.

Lisaks põhitegevusele, milleks on niitmine või karjatamine, saab taotleja toetust lisategevuse eest.

Karula pärandniitude hooldamisel on võimalik saada toetust järgmiste lisategevuste puhul:

- 200 €/ha pärandniidu käsitsi või hobuniidukiga niitmise eest;
- 100 €/ha pärandniidu seisundi parendamise eest (sonni või lombi taimestikust puhastamine, puistu kujundamine, mätaste eemaldamine, ebasoovitava taimestiku, nagu näiteks võsa tõrjumine);
- 10 €/ha pärandniidu väärtuste hindamise eest etteantud ankeedil.

Kui varemalt oli üldiselt keelatud niitmine enne 10. juulit, siis nüüd kehtib hilisem niitmiskuupäev eelkõige juhul, kui alal esineb kaitsealuse maaspesitseva linnuliigi elupaik – sellisel juhul tohib pärandniitu niita alates 15. juulist. Seega jääb suurel osal Karula pärandniitudest niitmise alustamise aeg niiduhooldaja otsustada. Seda, kas niitmise algusaeg on Keskkonnaameti poolt ette määratud, näeb toetuse taotleja e-PRIA keskkonnas. Jätkuvalt peab pärandniit olema niidetud ja niide kokku kogutud 1. septembriks ning kokku kogutud niide peab olema ära viidud niitmisele järgneva aasta 1. aprilliks.

Täiesti uus on see, et heas seisus niidetavad alad tuleb jätta 5-30% ulatusest niitmata. Seeläbi on soov veelgi soosida mitmekesist majandamist. Niitmata laigud pakuvad elupaikasid ja varjekohti näiteks putukatele ja lindudele. Sellised alaosad, kus hein jääb niitmata, tuleks igal aastal planeerida erinevasse kohta. Kui pärandniitu ohustab seisundi halvenemine (nt võsastumine), peab terve pärandniidu ala ära niitma.

Nõuded karjatatava pärandniidu kohta jäävad suuremas osas samaks. Karjatamise tulemusena peab pärandniidu rohustu olema 1. oktoobriks vähemalt 50% ulatuses madalaks söödud ja ülejäänud osal niidust peab rohustu olema valdavalt söödud. Pärandniidul on keelatud anda loomadele lisasööta. Karjatatud pärandniitu tohib üle niita või hekseldada alates 1. augustist, kuid vähemalt kolm päeva enne niitmise või hekseldamisega alustamist peab sellest teavitama Keskkonnaametit.

Rakendub nii-öelda puhkeaasta võtmise võimalus, mis tähendab, et üks kord viieaastase kohustuseperioodi jooksul võib jätta pärandniidu hooldamata, kui pärandniit on heas seisus. Puhkeaastat saab valida alates teisest kohustusaastast.

Kui perioodil 2014-2020 loeti toetusõigusliku pinna hulka kuni 0,05 ha suurused puude ja põõsaste grupid ning väikeveekogud, siis algaval perioodil saab toetusaluse pinna hulka arvata kuni 0,5 ha suurused puude ja põõsaste grupid, väikeveekogud, vanajõed ja muud loodusliku niidutaimestikuta alad – seda põhjusel, et hoida mosaiikset maastikku ja toetada seeläbi elurikkuse suurenemist.

Järjepidev hooldamine on liigirikkuse säilimise seisukohast üks kõige olulisemaid tegevusi ning eraldi toetus just pärandniitudele aitab sellele väga kaasa. Kes soovib toetuse nõuete ja võimaluste kohta rohkem teada saada, siis täpsemalt saab selle kohta lugeda Riigi Teatajast maaeluministri määrusest „Perioodi 2023–2027 pärandniidu hooldamise toetus“. Keskkonnaamet kutsub uue perioodi ettevalmistamiseks kõiki praeguseid ja tulevasi pärandniitude hooldajaid ühendust võtma, kui on

soov oma taotletava ala piire muuta või lisategevusi (nt võsa võtmist) planeerida. Pärandniitude taastamise ja hooldamisega seotud küsimustes võib alati pöörduda Keskkonnaameti kohaliku maahoolduse büroo spetsialisti poole e-posti aadressil kadri.kuuskalu@keskkonnaamet.ee või telefonil 5340 8012.

*Kadri Kuuskalu,
Keskkonnaameti maahoolduse büroo spetsialist*

30. aprillil kell 11 ideede- ja kunstiloo me töötuba Kaikamäel. Pärandniit. Päril elu.

Seni kuni niitude hooldamiseks on eluline vajadus, on loomad, kes seda heina vajavad, säilivad ka mitmekesised niidukooslused. Siinne maastik, inimesed, loomad, töötegemise viisid, igapäevane toit, looduse ja pärandi hoidmine – kogu elu on läbi põimunud.

Kutsume teid Kaikamäele kaasa mõtlema, joonistama ja maalima ühist plakati sel teemal.

Töötuba juhivad Karula kunstiringi noored ja Jane Remm. Ootame kõiki lapsi, noori ja täiskasvanuid kaasa mõtlema ja looma. Töötuba kestab kuni tegijaid ja mõtlejad jätkub.

Kirjapanek: lilian.freiberg@keskkonnaamet.ee

Tänavu tõusevad Natura 2000 sihtkaitsevööndite osas

Looduskaitseliste piirangute tõttu saamata jääva tulu kompenseerimiseks saab tänavu hüvitisi taotleda 4. aprillist kuni 30. aprillini. Toetus laieneb nüüd rohkematele kaitsealustele aladele ja piiranguvööndi metsaelupaikadele. Samuti on tõusnud osade hüvitiste suurus.

Kaitsealad, mis seni on hüvitisi saanud, saavad neid ka edaspidi. Sihtkaitsevööndite puhul on hüvitis tõusnud ja selle uueks määraks on 134 €/ha kohta. Nüüdsest võib hektari kohta 134 eurot hüvitist saada ka Euroopa nõukogu direktiivile vastavates metsaelupaikades ning Natura aladel, kus juba on või kuhu sihtkaitsevööndit projekteeritakse. Sama määr kehtib ka väljaspool Natura alasid asuvatel kaitsealadel ja püsielupaikade sihtkaitsevööndites. Kuni 60 eurost hüvitist hektari kohta on võimalik taotleda kaitsealade või püsielupaikade piiranguvööndis, hoiualal või alal, kuhu neid planeeritakse.

Tänavuse taotlusvooru puhul on oluline meeles pidada, et **enam ei ole võimalik hilinenud taotlusi**

looduskaitsealade kompensatsioonid

vastu võtta, seega tasub vältida taotluse esitamist viimasel minutil.

Kuna muudatuste mõjul kasvas kompensatsiooniõiguslike looduskaitsealade hulk, siis ootame tänavu hüvitist taotlema ka neid maaomanikke, kellele seda varem ette ei olnud nähtud. Taotluse saab esitada vaid e-PRIA portaalis ning see tuleb esitada igal aastal uuesti. Rohkem infot taotlemise kohta leiab erametsaportaalist www.eramets.ee/toetused/natura-metsa-toetus. Küsimuste korral palume pöörduda e-posti aadressil natura@kik.ee või telefonidel 5668 3263 ja 5683 3428.

Kõik toetusõiguslikud alad kantakse märtsi lõpuks Maa-ameti geoportaali, kus need on leitavad Erametsatoetuste kaardirakenduses. Samuti saab infot pöördudes oma kohaliku metsaühistu poole. Metsaühistute kontaktid leiad erametsaportaalist www.eramets.ee/metsauhistud.

Loodust hoidvaid võtteid tuleb rakendada ka kaitsealadest väljaspool. Eestis on erinevate

looduskaitseliste piirangute all kokku üle 30% metsamaast. Eramaal olevate piirangute eest on metsaomanikel õigus küsida ka kompensatsiooni. Siiski tuleb ka ülejäänud metsamaal järgida erinevaid looduskaitseliste piiranguid. Nii näiteks tuleb jätta puhvertsoone veekogude äärde. Samuti tuleb uuendusraie korral jätta langile kasvama vana metsa elustikku hoidvaid säilikipuid. Selline kombinatsioon kaitsealadest ja majandusmõju leevendavatest võtetest aitab hoida loodust hästi kaitstuna ja samas heaperemehelikult ja targalt oma metsa majandada.

Alates 1. jaanuarist 2023 ühinesid Erametsakeskus ja Keskkonnainvesteeringute Keskus. Liitumise järgselt sai Erametsakeskusest KIKi metsaosakond. Metsaomanike ja metsaühistute jaoks ei muutu liitumise järgselt midagi ning erametsatoetuste taotlemine jätkub endisel viisil. Kogu vajaliku info leiab metsaomanik jätkuvalt erametsaportaalist www.eramets.ee. Kõik kontaktisikud erametsandustoetuste teemadel on KIKis samad, mis olid Erametsakeskuses. Samuti ei muutu telefoninumbrid.

*Andres Orula,
KIKi metsaosakonna kontrolliüksuse juht*

Karula – Pähni seenefestival ja RMK külastuskorraldus

Karula rahvuspargi iga-aastane seeneretk on kosunud festivali mõõtu. Traditsioonilise mükoloogide juhendatud retke järel on vaatamiseks üles pandud seenenäitusi ning huvilistele on üha enam pakutud ka muid seentega seotud tegevusi. Ehkki mullune suvi oli erakordselt põuane, õnnestus toona leida suisa 199 eri liiki seeni. Hilissügisel vihmasajud ja talvine lumerohkus annavad lootust, et sel aastal korjub huviliste korvi lisaks näituseseenetele ka söögiseeni. **Tänavune Karula – Pähni seenefestival ongi juba avapaugu saanud Pähnis**, kus Võrumaa meister Visseli Enno õpetas männipakust pirdu kiskuma ning pirdudest korvi punuma. Seenekorvi töötoa vastu oli huvi nõnda suur, et kohad täitusid praktiliselt kohe. Tuleval aastal (ilmselt veebruaris) on plaanis sama koolitust pakkuda Karulas. Seenefestivali järgmine osa leiab aset juba aprillis,

mil Airi Gailiti käe all saab õppida eelmisel hooajal varutud seentega villast lõnga värvima. Seenefestivali põhisündmused toimuvad 8.-10. septembril. Retki juhendavad ning seeni õpetavad tundma mükoloogid Tõnu Ploompuu ja Veiko Kastanje. Lisaks seeneretkedele ja näitusele on võimalik osaleda seenekulinaaria töötoas. Festival lõpeb hilissügisel Marje Mürgi juhendatud talveseenete retkega. Täpsem info jooksvalt!

RMK muudest tegemistest tänavu: suurima objektina on juulis valmimistähtaeg Mäekonnu vaatetornil. Muud väiksemad objektid – Mäekonnu lõkkekoha taristu, amortiseerunud Suuremäe trepp, õpperadade sillad ja laudtee jupid remonditakse jooksvalt. Suve jooksul valmivad ka Rebäse matkaraja uued infotahvlid.

Merike Tsimmer, külastuskeskuse teabejuht

*Visseli Enno õpetab seenekorvi tegema.
Foto: Merike Tsimmer*

RMK loodushoiutööd 2023. aastal

Karula rahvuspargis on käesoleval aastal plaanis võtmeheinete kasvukohtade hooldamine Sillal ja Lossil. Pool-looduslike koosluste taastamised on plaanis Mendo ümbruses, kus hooldatavate niitude servades raiutakse peale kasvavat võsa ja freesitakse kännud. Mendo taastamisala pindala on ca 7 hektarit. Jätkuvalt on kavandamisel kivisalisliku elupaikade säilitamisega seotud tööd Õdril ja Kõvvõramäel. Sellel aastal nende töödega arvatavasti alustada ei jõua, aga valmima peaks tööde plaan ja kirjeldus.

Priit Voolaid, RMK looduskaitse spetsialist

Jahiohutusest ja koostööst maaomanikega

Jahti on ajast aega Karula mail peetud. Millised on reeglid jahiohutuse ja turvalisuse tagamiseks ning suhtluseks maaomanikega, selgitab Ardi Lepp Keskkonnaametist.

Kuidas tagatakse turvalisus matkaradadel jahti käigus?

Mitmed Eesti matkarajad asuvad jahipiirkondade keskel, kuid üldiselt ei toimu aktiivselt kasutatavatel matkaradadel jaht. Alates ajujahi algusest oktoobris ja lõppedes veebruari lõpus kohtuvad tihti looduses jahimehed ning matka- ning loodusehuvilised. Matkarajal liigeldes ning oranžis või punases vestis olevat jahimeest märgates tuleks kindlasti oma olemasolust talle märku anda. Mõlemal isikul on täiesti seaduslik alus metsas oma hobiga tegelemiseks olemas ning vajadusel küsida jahimehelt nende tegemiste ja ohutuse kohta lisainformatsiooni. Tänapäeva ühisjahid on suures osas varustatud raadiojaamadega, mistõttu annab jahimees kindlasti looduses liiklejate kohta info edasi oma jahikaaslastele. Kui ohutu jahipidamine osutub piirkonnas võimatuks, siis jaht katkestatakse.

Millised on nõuded jahipidamisele?

Nõuded jahipidamisele on kehtestatud jahieeskirjas. Lisaks on kehtestatud jahieeskirjas nõuded jahti ohutuks pidamiseks. Näiteks on ühisjahis keelatud viibida, välja arvatud varitsusjahlil kõrgistmelt, looduses selgelt eristuva punase või oranži pealiskuue või -vestita. Iga jahimehe kohustus on tagada ohutus jahlil jahirelva või jahivibu käsitlemisel ning hoidmisel. Samuti peab jahimees lasu sooritamisel jälgima kõiki ohutusnõudeid, keelatud on tulistada näiteks okste ragina või udukogu pihta. Transpordivahendis peab jahirelv olema laadimata ning püssikotis või kabuuris, välja arvatud jahipidamisel paadist ning vahetult enne lasu sooritamist metsseajahlil seisva mootoriga mootor- või maastikusõidukist.

Mida kontrollitakse jahipidamise turvalisuse ja teavituse osas?

Keskkonnaameti järelevalveosakond kontrollib aastas kümneid individuaal- ja ühisjahte. Peamiselt on kontrolli fookuses jahiohutus, kehtivate jahipidamisdokumentide olemasolu ning jahiohutus relva transportimisel ja käsitsemisel.

Kas jahimehed peavad kohalikke teavitama jahist?

Üldist kohalike teavitamise kohustust jahimeestel ei ole. Samas olenevalt ajujahi piirkonnast või eelnevatest kokkulepetest maaomanikega vajadusel teavitatakse ka tehakse. Hea jahitava kohaselt asetavad jahimehed vastavad liiklusemärgid ajujahi piirkonda või suurematele teedele, et kohalikud ning autojuhid saaksid liiklemisel sellega arvestada. Sellist märki nähes tuleks autojuhil sõidukiirus olukorraga vastavusse seada ning vajadusel kütiliini seisvalt jahimehelt lisainfot küsida.

Kuidas ma tean, et ma ei satu valel ajal ühisjahile keskele? Loodusehuvilised ja matkajad liiguvad ka mööda matkaradu või väljaspool radasid. Kas matkaradade lähedal on eraldi rangemad nõuded teavituse osas?

Kuna ühisjahist võtab üldjuhul osa kümneid inimesi, kes sõidavad piirkonnas autodega ringi ning kannavad selgelt eristuvat jahiriietust, on üsna vähetõenäoline, et inimene sattub looduses liigeldes enesele teadmata ühisjahile keskmesse. Samuti teevad ühisjahis ajajatena osalevad inimesed väga kõva häält. Kui inimene peaks aga metsas seenel või marjul olles jahti keskmesse siiski sattuma, siis tasub jääda rahulikuks ning jahimeest nähes oma olemasolust kindlasti teada andma. Kui piirkonnas osutub jahipidamine võimatuks või on oht kõrvalistele isikutele, siis ajujaht seal katkestatakse. Iga jahist kütina osavõtja peab tagama, et tema laskesektoris ei viibi kõrvalisi isikuid ning lasu sooritamine on täiesti ohutu.

*Ardi Lepp, Keskkonnaameti järelevalve osakonna
Võrumaa büroo juhataja*

Jahist ja jahiohutusest jahiühistu ELK hallataval Koemetsa jahimaal

Jahimeheks saadakse peale vastava õppe ja praktika läbimist. Iga 2 aasta tagant kontrollitakse lasketäpsust seisvate ja liikuvate märkide pihta, tuleb sooritada laskekatse relvadest, millega suurulukijahis osaletakse. Iga 5 aasta järel kontrollitakse jahimehe tervislikku seisundit ja nägemisteravust. Jahimees peab ennast kursis hoidma aina muutuvate õigusaktidega, maaomanikega sõlmitud lepingutega, hindama ulukite arvukust ja esitama soovitud küttimismahte, koguma proove teadusandmete saamiseks ning tegelema ulukihoolde ja tauditõrjega, samuti ennast nendes valdkondades pidevalt täiendama.

Jahipidamine on auväärne tegevus, mida enamasti harrastavad vaid asjatundlikud inimesed, s.o lugupidavad looduse, maaomanike ja teiste looduses viibijate huvide suhtes. Lühidalt öeldes, jahimehed on kohustatud olema tähelepanelikud, sest nad peavad märkama jälgi looduses ja oskama eristada värskeid vanadest ning tuvastama ulukite asukoha ja arvukuse. Jahtida tohib vaid jahiloal märgitud looma liiki, tuvastada tuleb looma ligilähedane vanus, eristada emaslooma isasloomast ja tihti tuleb enne tabamist lugeda ka uluki sarve harusid. Kui kõik see on selgeks tehtud, alles siis saab jahimees hinnata lasu sooritamise võimalikkust ning mõelda looma tabamisele. Niisamuti peab jahimees enne päästikule vajutamist veenduma jahiohutuses teiste jahimeeste, jahikoorte aga ka maastikul viibivate inimeste ja vara suhtes. Seega, tuleb enne lasu sooritamist hinnata mitmeid detaile ning olla nendes täiesti veendunud.

Seadusest tulenevalt peavad jahimehed kandma ajukahil hästi märgatavat punast vesti, mis parandab looduses liikudes nähtavust. Erksavärvilist riietust võib ajukahil ajal (so oktoobrist kuni veebruari lõpuni) soovitada ka looduses liikuvatele inimestele, siis märgatakse kõrvaliste inimeste viibimist jahitsoonis ruttu ja vajadusel jaht peatatakse või juhatakse inimesed ohutud teed kaudu jahialast eemale. Alati tasub ka jahimeeste kohtamisel nende käest küsida, millisest suunast ulukit teele või metsasihile aetakse. Tänapäeval on enamike jahimeeste vahel olemas raadioside ja asukohta määravad seadmed, seega saab vastava info väga kiiresti edasi anda.

Koemetsa jahimaad haldav Jahiühistu ELK sõlmis jahimaal sh rahvuspargi alal enam kui poolte eraomanikega jahimaa kasutamise kokkulepped. Seda tingis eelkõige vajadus, et maaomanikud teaksid, kes nende maal ulukite arvukust reguleerib ning saavad otse jahiseltsi poole oma murega pöörduda. Kõikide omanikega ei ole veel kokkuleppeid sõlmitud, kuid püüame seda edaspidi jõudumööda teha. Maaomanik, kes soovib jahiseltsiga sellist kokkulepet sõlmida, palun võtke ühendust alloleval e-kirja aadressil. Vastava kokkuleppe sõlmimise järel suhtuvad jahimehed metsas või põllul ulukikahjude tekkimise probleemi täie tõsidusega.

Tänavune jahihooaeg on olnud Koemetsa jahimaadel eriline, sest esmakordselt jahiühistu ajaloos tabati meie jahimaal karu. Tegemist oli noore, umbes 2 aastat vana loomaga, kuid erakordne oli see ikkagi. Veelgi enam, üsna heade lumeolude tõttu õnnestus sel jahihooajal tabada 5 hunti. Tegemist on kavala ja ettevaatliku loomaga ning tema tabamine on pigem erandlik kui tavaline ning mõnel aastal ei ole õnnestunud tabada ühtki hallivatimeest. Teisisõnu, hundid olid meist siis kavalamad ja selline see jaht peabki olema!

Kiskjate küttimise pärast ei ole siiski põhjust muretseda, meie jahimaadele jäi alles nii karusid kui ka hunte ning järelkasv on tagatud. Ka metssigade kütmine oli edukas, enam probleeme valmistavad jahimaa piirialadel liikuvad karjad, keda on raske tabada. Samas metssigade arvukuse kasvu ei saa me lubada, kuna aafrika seakatk on endiselt veel liikvel ja reaalne oht püsib.

Lõpetuseks, jahimeeskonna nimel soovin edastada erilised tänud kõikidele lugupeetud maaomanikele kokkuleppe sõlmimise eest lubada oma maal jahti pidada ning palume ulukikahjude tekkimisel ja muude jahiga seotud murede korral pöörduda otse jahiseltsi poole.

*Jahiühistu ELK jahimeeste nimel,
Rein Drenkhan, rein.drenkhan@gmail.com*

*Rahvuspargi põhja osas toimetab Antsla Jahiselts.
Kontaktid: antsla.jahikeskus@gmail.com,
Risto Tõniste tel. 527 2282*

Rahvaluulõuurja saiva Karulan salvõ mälehtüisi muusigaelost ja muust ilost

Eesti Rahvaluulõ Arhiivi minevã aastaga välätüüd toimõndõdi Karula rahvuspargin ja naabõrküllin. Tüüd teivã ütessã tiidrut-arhivaari ja kats tudõngit.

Kãuti Apja, Haabsaarõ, liperã, Kaika, Koemõtsa, Kolski, Koobassaarõ, Lüllemãe, Mãhkli, Mãndiku, Perãjãrve, Puusmõtsa, Rebãsemõisa, Saarlãrve ja ãhijãrve küllin ja kõnõldi paarikümne inemisega, mõnõga kats kõrda. Vãlãnpuul kihlkunda kõnõldi ka Karulast peri inemiisiga Tartun ja Pihleni külãn. Arhiivi sai 46 tunni hellü, 6 tunni videot ja hulka vahtsit ja vanno päävãpilte.

Arhiivi tüütãjã võtsõ üles ka Karula kerikut, Vanaimã aida, Tohvri veskit, Kaika ja Lüllemãe kalmuaidu, Rebãsemõisat ja tõisi kultuuriperãndüse ja luudusõ poolõst tähtsit kotussit.

Vãlãtõie tsiht oll' üles võtta mälehtüisi muusigalidsõ hindãnãütãmise, ilopidãmise, aoviidüsse ja latsimãnge kotsilõ Karula kihlkunnan päält II Ilmasõa. Tuu perãst tetti juttu vanõmbidõga, 1930-50-il sündünüidega, a hãste kõnõli ka nuu, kiã ildampa ello tullu ja koolin kãünü.

Saarlo Liina võtt üles Narõškini Adelet Rebãsemõisa Mãe-Tsilimikul. Tamme Kadri pilt (ERA, DF 41928)

Mitu aastakka om ollu kriis ja välãtõie teema valiti tuuperãst rõõmsamb. Arhiiv pand kokko Karula regilaulõ vãllãannõt ja nii oll' üts mii tsihte saia tiidmiisi inneskiidsi lauljidõ ja laulukorjajidõ elost. Tuuga lãtsi muiduki kokko mälehtüse laulmisõst ja pillimãngost 20. aastagasaa tõsõ poolõ seen, ku peris vanamoodulidsõ laulukombõ olli jo kaonu. Rahvaluulõuurja omma huvitõdu üleüledsiist muusigakombiist, a ka ütsigu inemise hindã suhtiist muusigaga. Tuuperãst kússemi ka kolhoosipitõ, umatettü muusiga vai maki päält peetüide

sünnüpãivi, rahvatandsurühmi ja laulukuurõ kotsilõ. Sammamuuu ka pajatüisi paigapããlisiist pillimehist ja esihindã mälehtüisi edimedsest pillimãngost vai meelüslaulõst. Kõik tuu om kõudet ka arhiivi perãmidse kogomisvõigõlusõga – „Muusiga mu elon“.

Meelüsklemise sõaagisõst latsõpõlvõst ja täãmbãne Ukraina sõda tõiva siskina miilde ka tõsitsõmbiid mälehtüisi. Rahvaluulõkogoja võtsõva üles pikembiid juttõ elokãügest, kohe mahtuva päältõõa repressiuunõ, mõtsamiihi ja kolhuusõ luumisõ rassõ ao.

Freibergeri Lilian ja Alberti Helene Kolski külãn. Saarlo Liina pilt (ERA, DF 41832)

Karula elon om pall'õ muutunu, pall'õ talo omma müüdü suvilais vai muialt tulnuidõlõ, a paigapããlist mälehtãmist om edesi ant ütitsen kogokunnan. Karula rahva elokãügi omma ka üte põlvkunna seen ollu vãega mitmõsugudsõ. Om inemiisi, kes kõgõst rassõst huulmalda ei olõ kohegi muialõ tahtnu minnã ja elãsse seenimaani sünnükodon. Mõni om jãl repressiuunõ, tüü vai seigelüisi perãst elãnü siin ja sää, a perãotsan iks kodo tullu. Mõnikõrd omma vanavanõmbidõ kotussõ üles lõudnü latsõlatsõ. Siskina om ka perrit ja nimmi, kedã lõüd viil õnnõ kalmuaialt.

Aoviidüsses peet perimüse ülesvõtmisõl jãi silmã, kuis rahvas müüdãlãnnüt aigu seletãs. Inemiisi hindãsolõminõ või olla vãega mitund muudu, ka kõgõ tüükamba ja rassõmba eloga inemine või olla lustilinõ ja meelen pitã inãmb ilosit silmãpilkõ. Rõõmsa miil, laul ja pillimãng võisiva õkva rassõl aol kõgõ kimmãmb elotugi olla.

Rahvuspargi ummamuuu maastik om jãtnu jãle inemiisi jutõlõ. Mõtsan essümiisi, elãjidega

kokkoputmiisi, seene-, mar'a-, kalajuttõ kõnõldas nigu oppuisis tõisilõ vai ka ku nal'aliidsi pajatamiisi. Miilde jäivä jutustusõ ravitsõmisõst ja rahvatohtriidõst, innekõkkõ kokkoputmiisist kuulsa Kaika Lainõga.

Eesti Rahvaluulõ Arhiiv tennäs rahvuspargi rahvast Freibergi Liliani, Tsimmeri Meriket, Dräbtšinski Tamarat, Kala Üllet, Puuderselli Vaiket ja tõisi Karula muinsuskaitsõ seldsi inemiisi, Morfini Tiiat ja Lenot Vanaimä aiast, Liimetsa Laurit, Ain-Meelis Hannust, Karula Maarja kogohusõ oppajat Tanilasõ Ennot. Kõgõ suurõmb aiteh lätt Karula rahvalõ, kes pikä meelega mii küsümiisile vastussit anni: Alberti Helene, Drenkhani Jüri, Kivi Luule Alie, Koemetsa Sirje, Koemetsa Urmas, Kuke Rein, Kõvaski Jaan, Mõtsa Aivar, Mändiku Evi, Narõškini Adele, Pihti Malle, Pormeistri Kati, Põdra Lehte, Raami Aino, Saani

Eha, Saaroni Erika, Treimuthi Luise, Urbaniku Mati, Veski Siim. Aitüma!

Karulan kokko kor'at matõrjaal pandas kõrda ja võetas arvõlõ Eesti Rahvaluulõ Arhiivin, tuud saa, tuu perrä nigu egä jutustajaga kokko om kõnõldu, tarvita paiga pääl vai üle interneti andmõbaasin KIVIKE.

Karulan kogomist tugõsiva: Eesti Kultuurkapital ja Euroopa Liit läbi Euroopa Regionaalarengu Fondi (Eesti-uuringute Tippkeskus TK145).

Välätüülise: Kalkuna Andreas, Kooseri Margit, Orasõ Janika, Saarlo Liina, Sarvõ Mari, Tarto Enn-Kalev, Tammõ Kadri, Toomeos-Orglaanõ Kärri, Tuisu Astrid, Valperi Valdo.

*Saarlo Liina, Valperi Valdo, Eesti Rahvaluulõ Arhiiv
Kiilt kobist Kalla Urmas Võro Instituudist*

Kalle Ellerist

Aasta algul lahkus MTÜ Karula Hoiu Ühing pikaäegne liige Kalle Eller (7. V 1940 – 10. I 2023).

Kalle oli filoloogi haridusega, töötas aastaid Karulas metsnikuna ja alustas 1980ndate lõpus kaitseliidu taastamist, olles ka kaitseliidu esimeseks ülemaks. Kallet tunti ja hinnati võru keele ja soome-ugri asja ajajate hulgas. Võru instituudis andis Kalle Eller oma panuse 2002. aastal „Võru-eesti sõnaraamatu“, 2014. aastal „Eesti-võru sõnaraamatu“ ja praegu teoksil võru keele kirjeldava grammatika loomisele. Teda teadsid hästi muinsuskaitsjad, palkmaja ehitajad, suitsusaunahuvilised, maausulised, looduskaitsjad, ja Kallet teatakse hästi Karulas.

Kalle hoolis väga Karula käekäigust, talle läksid korda Karula metsad, arhitektuur, ajalugu ja kultuuripärand. Elleri ja Mikk Sarve eestvedamisel loodi 1979. aastal Karula maastikukaitseala. Kalle oli alati nõu ja jõuga abiks, kui toimusid rahvuspargi ehituskoolitused.

*Kalle Eller ehituskoolitusel 2005. aastal
vitsa väänamas. Foto: Karula rahvuspargi arhiiv*

Mikile talu moeloojad ja rätsepad

23. mail 1920. aastal sattus Voldemar Haas Eesti Rahva Muuseumi vanavara kogumisretke raames Mikile tallu, kus elas vana rätsep Karl Koch. Kuigi siis juba 86 aastat vana ning poolpime ja kurt, tegi muuseumi tarvis paberist pihtsärgi ja pükste lõike ning jagas teadmisi rõivaste õmblemisest. Mõni aeg hiljem sündis samasse perre Heli Kohk.

Moekunstnik Anne Metsis on Heli Kohki (21.05.1934-3.04.2022) mälestuseks kirjutanud, et Heli oli omanäoline loojanatuur ja andekas moeillustraator. Tema parimate loomeaastate joonistused on talletatud ajakirja Siluett õitseageade kaante vahele, kus need ilmeksimatult eristuvad teistest nii figuuride pildile paigutuse, tavapärasest julgemate pooside kui ka oma aja iluideaalide stiliseeritud, kuid äratuntavate näoilmetega. Sihvakatele amatsoonidele sarnanevad moefiguurid on seda üllatavamad, et nende autor ise väikesekasvuline, habras ja loomult pigem vaikne isiksus on olnud.

Moekunstnikuna oli Heli Kohk silmapaistev rahvuslikus teemas, mille ainetel loodud kollektsioonidega noppis ta 1970ndate teisel poolel rohkelt tunnustust piiritagustel näitustel Londonis, Plovdivis, Poznanis, Helsingis, Leipzgis. 1979. aastal pälvis Setu kuue ainealine kollektsioon "Punane ja must" Brno kevadmessil Intermoda auhinna "Kuldne lint" ja diplomi.

1981. aastast oli Heli Kohk Kunstnike liidu liige, alates moekunstnike ühenduse asutamisest kuulus eriala alaliitu. Veidi enne Tallinna moemaja eksistentsi lõppu vabastati Heli Kohk 1991. aasta kevadel töölt direktori käskkirjaga "vanaduse saabumise tõttu" – nagu võib tema elulooankeedist lugeda. Põhjendus, mis oli südika

daami jaoks liig ja ehk ka kiiremaks ajendiks astuda samal aastal Võrumaa Talupidajate Liitu ning jätta moekunstiga hüvasti.

Heli kolis oma isakoju Võrumaale Väike-Mändiko tallu ja hakkas täisajaga talupidajaks. Endist elukutset võisid külategel meenutada veel pika mantli lehvivad hõlmad ja laia äärega kübar, kui ta vabatahtlikuna Haabsaare raamatukoguperel abiks käis.

Kasutatud Voldemar Haasi (1920). Ainelise vanavara korjamise päevaraamatut ERM TA 184/1-2 ning Anne Metsise mälestusi ja pilte

SEENTEGA LÕNGA VÄRVIMISE ÕPITUBA

Pühapäeval, 16. aprillil 2023 kell 11.00
Karula rahvuspargi külastuskeskuses

Värvime villast lõnga seentega.

Näitus seentega värvitud lõngadest, esemetest ja värviseene kirjandusest.

Juhendajaks on pärandtehnoloog, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu mentorkoolitaja **Airi Gailit**.

Osalemine on tasuta, osalejate arv on piiratud. Palume registreeruda hiljemalt 10. aprilliks telefonil 5110658 või e-posti aadressil info.karula@rmk.ee.

www.loodusegakoos.ee

Kuidas elada koos nahkhiirtega?

Vana maamaja ei ole koduks vaid inimestele – talvel on majanaabriteks hiired, suvel kärbsed, pääsukesed, mõnes majas elutseb ka toonesep või majavamm. Ka nahkhiired leiavad sobiva elupaiga tihti just vanades majades või kõrvalhoonetes – keldrid sobivad talvekolooniaks, suvised poegimiskolooniaid võib leida pööningul või seina vahel. Kellegagi maja või laiemalt elupaiga jagamine nõuab tasakaalu leidmist teistest hoolimise ning enda mugavuse vahel. Endale mõtlemine on loomulik, teisalt tundub, et tihti hävitatakse mõtlemata olendeid, kes muudavad meie elu ebamugavamaks, kuid otseselt seda ei ohusta. Paljude liikide puhul võib mõni pragmaatilisem inimene küsida, et mis kasu neist on. Kui kasu enda füüsilisele seisule on keerulises ökosüsteemi võrgustikus raske hoomata, võib mõelda vaimsele heaolule. Teisi liike on huvitav uurida, nendega on meeliköitev koos elada ja teadmine, et neil läheb hästi, annab meelerahu. Antropoloog Jeremy Narby on kirjutanud haarava raamatu intelligentsusest looduses (eesti keeles 2022 “Intellekt looduses”, muuhulgas alustab raamatut kirjeldusega kohtumisest Kaika Lainega). Tema ja teisedki antropoloogid, kes kirjeldavad looduse ja inimkultuuri erinevaid suhestumisvõimalusi, aitavad paremini mõista loomade, lindude, putukate ja ka taimede nutikust ja perspektiivi.

Meie olime Ansi-Rõõmu talus mitu suve märganud nahkhiiri maja lõunapoolse seina laudise ja palkide vahel. Nüüd seisis ees maja renoveerimine. Tundus, et nahkhiired meie elumugavust ei ohusta, nahkhiiri omakorda ohustavad meie kassid ja potentsiaalselt just renoveerimine. Soovisime leida renoveerimisviisi, mis võimaldaks nahkhiirtel ka tulevikus meie majas elada. Selleks kutsusime nõu andma ja nahkhiirte elust vestlema Eestimaa Looduse Fondi nahkhiire uurija Lauri Lutsari, kes 22. juulil 2022 tutvustas nahkhiirte põnevat elu ja nende uurimist.

Nahkhiirtest ja nende uurimisest

Nahkhiiri, kes on ainukesed lendavad imetajad, on Eestis leitud 14 liiki. Mõned neist on üsna tavalised nagu näiteks põhja-nahkhiir ja veelendlane, teised

aga haruldased nagu näiteks tiigilendlane. Kõik Eesti nahkhiired on looduskaitse all.

Nahkhiired orienteeruvad ümbritsevas keskkonnas kajalokatsiooni abil – ultraheli sagedusel helid peegelduvad saakputukatelt, aga ka puudelt ja muult tagasi ning aitavad liikuda ja jahti pidada. Nahkhiirte tuvastamisel kasutatavate detektorite abil muudetakse muidu inimkõrvale kuuldamatu ultrahelisignaali kuuldavaks. Nii on nahkhiired pimedas detktori abil kuulda ka siis, kui neid silmaga ei märka. Eri liigid kasutavad erinevaid ultrahelisagedusi, nii annab detktori näidatav sagedus ka vihjeid, mis liigiga tegu.

Mitmete nahkhiirte käekäik sõltub paljuski inimestest.

Üheks nahkhiirte vähenemise põhjuseks on vanade parkide kadumine, vanade hoonete renoveerimine ja ka nahkhiirte peletamine. Need liigid, kes Eestis talvituvad, otsivad selleks vanu keldreid, kaevandusi ja teisi maa-aluseid rajatisi. Kui aga inimesed nahkhiirte olemasolust teadlikud ei ole või püüavad neid tahtlikult tõrjuda, võib koloonia hukkuda. Selle vältimiseks on oluline jälgida, et nahkhiirtel oleks sissepääsuks piisav pragu ning et neid talvitumise ajal ei häiritaks. Kuna nahkhiirte kehatemperatuur talveune ajal langeb, nõuab ärkamine lisaenergiat. Mitmekordne ärkamine talve jooksul võib olla nii energiakulukas, et nahkhiired hukkuvad.

Suvel kogunevad nad peamiselt emastest koosnevatesse poegimiskolooniatesse. Selleks sobib hästi vana hoone lõunapoolne sein, laudvoodri ja palgi vaheline tühimik. **Emased liiguvad poegimiskolooniasse aprillis-mais ning on seal augustini. Sel ajal ei tohiks neid häirida.** Poegitakse pea alaspidi. Pojad on alguses lennuvõimetud ja esimestel nädalatel lendavad nahkhiirebeebid emadega öisele toitumislennule kaasa, ema kõhul suuga nisast kinni hoides. See on ka põhjuseks, miks nahkhiirtel on üks, harva kaks poega korraga, rohkemaid ei saaks lennule kaasa võtta.

Nahkhiiresõbralik maja

Poegimiskolooniaks sobilikke hooneid leidub mitmeid ka Karulas. Koloonia tunneb ära väljaheidete järgi. Veelaul, seinal või pragude vahel võib leida näriliste pabulate laadseid junne,

Taliuinak keldris. Foto: Leelo Kukk

mis on
värskelt
läikivmusta,
kergelt
krobelse
pinnaga,
vanemad
muutuvad
tuhmiks ja
hallikaks.
Samuti võib
seina vahelt
kuulda
piiksumist ja

öö eel või koidu ajal näha nahkhiiri sisse-välja lendamas. Mul õnnestus ka laudise prao vahelt ühe isendiga silmast-silma tutvuda. Kusjuures nahkhiired võivad samas kohas poegimas käia aastakümneid.

Meie saime teada, et Ansi-Rõõmu talus on nahkhiired ja ilmselt poegimiskoloonia olnud, seda näitasid rohked väljaheited. Nahkhiired on seina vahel elanud ka 2022. aasta suvel, kuid kohtumise ajaks olid lahkunud. Küll aga õnnestus detektoriga tuvastada veelendlasi ja pargi-nahkhiiri Ansi mail. Olles otsustanud, et nahkhiired meie elu-olu ei häiri, vaid pigem rikastavad, siis poegimiskolooniaks sobib maja lõunapoolne sein.

Nahkhiirtel on sissepääsuks vaja vähemalt 1,5 cm suuruseid pragusid, nii ei tohi laudis olla liiga tihe. Poegima mahuvad nad palgi ja laudise vahel. Väljaheited on üldiselt kuivad ja maja ei kahjusta. Omast kogemusest võime rääkida, et pabulad kukuvad seina vahelt välja. Küll aga selgus laudise lahti võtmisel, et laudise tagakülg on mõnes kohas pudedam, kuid palki nahkhiired kahjustanud ei olnud. Kui on soovi maja soojustada, siis soovitas Lauri Lutsar järgida sellist järjekorda: palk, tuuletõke, soojustus, selle peale vineer. Vineeri ja laudise vahele jätta vähemalt 4 cm laiune vahe. Nii mahuvad nahkhiired vineeri ja laudise vahele kenasti ära ja saavad laudise tagumisest poolest teravate küüntega kinni haarata.

Kui aga nahkhiiri päris samasse majja ei soovita, on variant neile teisaldatavad pesakastid ehitada. See võimaldab elada koos nahkhiirtega, kuid olla kindel, et inimeste maja on inimestele ja nahkhiirtele on oma maja. Joonised ja töö käigu seletuse leiab näiteks [Tartu Loodusmaja kodulehelt](https://youtu.be/ksFEaQhOi88) või videos: <https://youtu.be/ksFEaQhOi88>. Vestlusel selgus ka, et Karula rahvuspargis ei ole kaua nahkhiiri uuritud, nii on ehk lootust, et Lauri Lutsar Karulasse teine kordki satub. Nahkhiirte uurijaid on Eestis ju veelgi vähem kui nahkhiiri.

Kirjutas Jane Remm, tuginedes Lauri Lutsari ja Eestimaa Looduse Fondi materjalidele.

Vaata lisa: <https://elfond.ee/nahkhiired>

Matk „Karula karvane“ – Karula rahvusparki 20 kõrgeimat tippu

Juba mitu aastat on keerelnud mu peas idee teha Karulas kõrgemate tippude vallutamise matka nagu Haanjas tehakse „Lumeilvese“ matka. Selle aasta veebruari alguses saingi vajaliku inspiratsioonisüsti, osaledes ise „Lumeilvese“ 25. a juubelimatkal. Ka matka nimi pakuti välja just sellel üritusel osalejate poolt.

Kaarditöö ei kulgenud takistusteta – esialgne mõte oli ikkagi üles leida Karula kõrgustiku 20 kõrgeimat tippu. Sirvisin edasi – tagasi Maa-ameti geoportaali põhikaarti ning panin kirja „mägesid“ ja nende kõrgusi. Lisaks rahvuspargile sai kõrgeimaid kohti kirja nii Käärikmäe, Soome kui ka Säre külast. Varsti

põrkusin aga probleemi otsa – kust tõmmata Karula ja Otepää kõrgustiku piir? Kas Uhtjärve ürgorust? Pidasin nõu geograaf Taavi Paega ja tema arvas, et „tõmba sealt, kust sobiv on“. Ka Ivar Aroldi „Eesti maastike“ suurteos ei andnud mulle selget vastust, eks ta selline üleminekuala ole. Vaabina kandis on juba suvaline ala põllu peal absoluutkõrguselt kõrgem kui mõni rahvusparki „mägi“. Lisaks tundus, et matka mõttes venib marsruut liiga pikaks. Seega jätsin kõrgustiku uurimise mõneks teiseks korra ja võtsin käsile selgelt piiritletud (ja mulle tuttavama) ala – rahvusparki.

Ka siin ei läinud kaarditöö takistusteta ning lõpuks panin enda jaoks paika järgmised reeglid:

* Kui ühes piirkonnas on põhikaardil mitu tippu, aga ainult üks nimi, siis läks kõrguste tabelisse kõige kõrgem tipp ja matkanimekirja üks nimi.

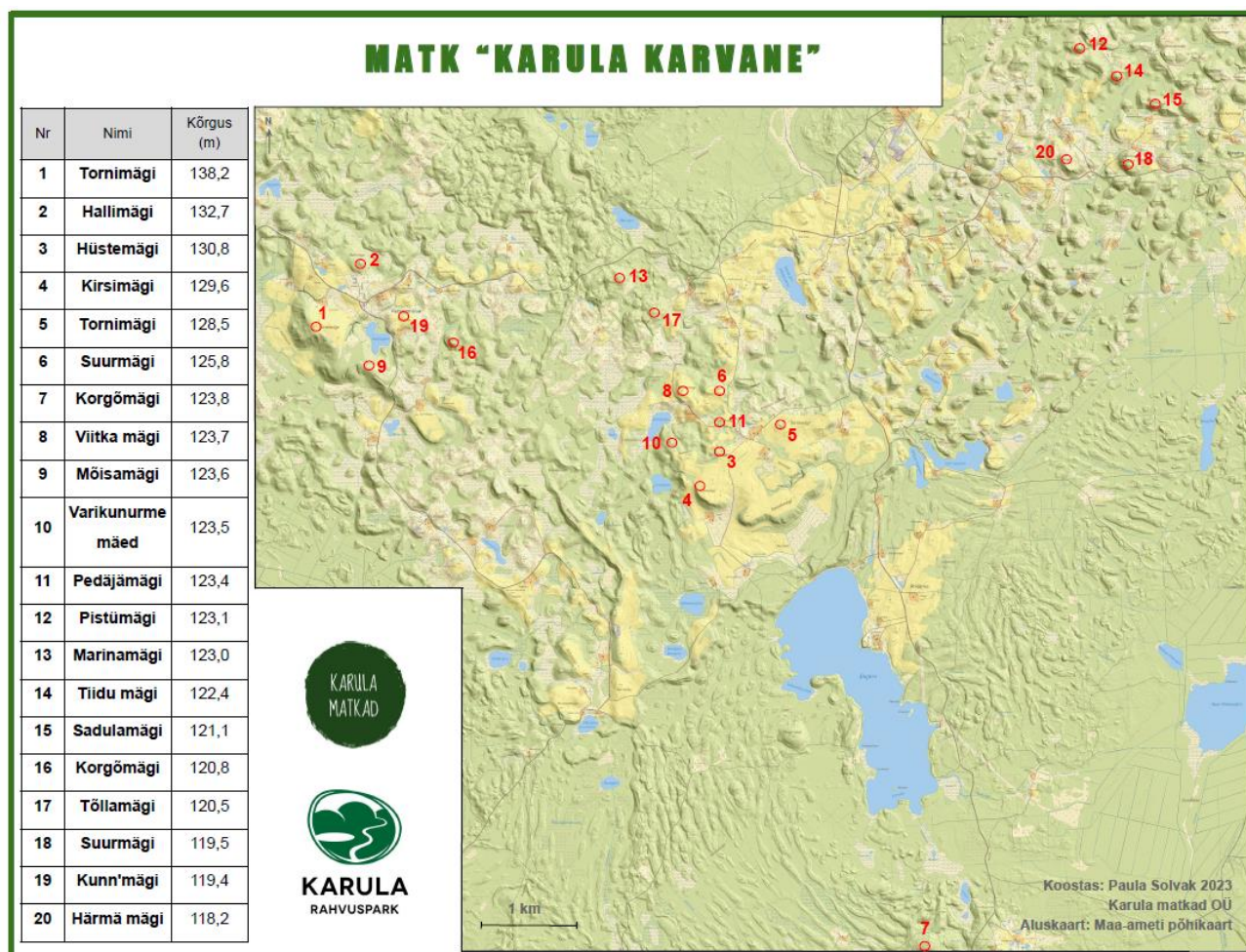
* Pinnavormil peaks põhikaardil olema nimi märgitud (õnneks 20 kõrgeima sekka nimeta objekte ei jõudnud).

Kaart ja nimekiri koostatud, oli vaja matk ka läbi proovida. 18. – 19. veebruaril toimus testmatk. Kokku matkasime esimesel päeval 8,5 tundi ja umbes 24 km, teisel päeval 7 tundi ja umbes 20 km. Teatavasti kilomeetrid maastikul liikudes väga palju infot ei anna. Eks selle matka marsruuti annab sättida nii- ja naapidi, katsetasime ühte varianti, edaspidi katsetan ka järgmisi. Matkal selgus, et nimi “Karula karvane” õigustab end täiesti, sest lihtne maastikul liikuda ei olnud ja 20 tipust on pooled ikkagi metsased. Meie matkagrupp muidugi valis ka pigem maastikul ragistamise (ikka otse!) kui ringiga mööda teed kõndimise. **Mis edasi? “Karula karvaseks” kuulutatakse kõik, kes on läbinud**

jalgsi või suuskadega sama matka jooksul Karula rahvusparki 20 kõrgeimat tippu. Plaanis on koostada ka paar “lühikarvalist” marsruuti ehk kui ei jõua teha kõiki tippe ja pikakarvaliseks ei saa, tee vähemalt osad! Selle matka läbimise jaoks on ideaalne aeg oktoobrist aprillini, kui pole segavaid sääski – parme – nõgeseid ning matkajate liikumine ei sega põllumehi ega karjakasvatajaid. Kuna minu koostatud kaart on nüüd “lennus”, siis ilmselt võib näha ka omal käel karvastujaid. Seda, et see matk nüüd hordide viisi inimesi kohale meelitab, ei maksa karta.

Nagu ütles üks testmatkaja: “Kui ma oma Alpide jalamil elavale sõbrale räägiks, et ma vallutasin sel nädalavahetusel 20 tippu, mille kõrgus jäi vahemikku 118 – 138 m, siis ta naeraks tund aega!” Siiski ma arvan, et see sõber leiaks siitkandist tippude vallutamise käigus ka palju muud erist – kaunilt vahelduvad maastikud, vanade puudega metsad, ilusad talukohad ning palju metsikust ja looduslähedust. Head karvastumist!

Paula Solvak Nõlvaku talust, Karula matkad OÜ

Avatud suitsusaunade aasta Karula rahvuspargis

Foto: Janek Joab

2023. aasta on Eestis kuulutatud sauna aastaks.

Aasta jooksul toimub kõiksugu saunatamisi ja saunadega seotud tegevusi üle terve riigi. Mõtlesime, et võiks Karula kandi rahvale siinseid erinevaid saunu ja saunakombeid lähemalt tutvustada. Mitte, et siinsed inimesed kuidagi saunakauged oleksid. Kindlasti mitte. Ikka käiakse laupäeviti või ka nädala sees saunas. Vahest üleaedse juureski. Trehvab, et naaberkülaski. Mõnikord suisa naaberkihelkonnaski. Võtaks seekord põhjalikumalt ette Karula rahvuspargis paiknevad suitsusaunad. Härma talu peremees käis Karulas ringi ja kogus **kõige värskemaid andmeid suitsusaunade kohta – hetkeseisuga on kasutuses 24 sauna, 11 on kasutusest väljas ja 2 suitsusauna ehitusjärgus.**

Kui neist pooledki saaks läbi käia, üle kaeda ja lisaks leiligi võtta, oleks ju päris hääl!

Nõusoleku oma suitsusauna huvilistele kütta on andnud kaheteistkümne erineva suitsusauna pererahvas Karula rahvuspargist. Kord igal kalendrikuul või mõnes kuus mitmel korral saab toimuma saunaga tutvumine ja saunatamine.

Aasta jooksul on võimalik suitsusauna saada järjepanu Luukina, Ahero-Alakonn, Härma, Lajassaare, Pirrupuusaarõ, Lossi, Mundi, Liivakingu, Tornimäe, Alakonn ja Hallimäe talu saunades. Karula suitsusauna aasta avaleil visati Ähijärve

külastuskeskuse suitsusaunas 18. veebruaril. Järgmised suitsusaunad on avatud aprillis Alakonnul ja mais Härmal.

Saunakütja/pererahva käest saab uurida, kuidas täpselt just seda sauna köetakse. Öhtuse leilivõtmise eel ja ajal saab kuulda lugusid kohaliku sauna kohta – kunas ja kuis ehitati, kui vana saun on jne.

See, mida täpselt iga sauna juures tehakse või toimetatakse, jääb saunaomanike otsustada. Kas pakutakse mingeid saunasööke, -jooke või õpetatakse vihategu, toimub sedasi, kuidas aga pererahvas heaks arvab. Mõeldud on kuus korra toimuv suitsusaunatamine eelkõige kohalikule ja lähikonna rahvale. Saunakütmise aegade ja kohtade täpne info levib nii suusõnaliselt kui jõuab kohalikkudele elektroonilisse listi.

Põhiline kasu ja eesmärk sest ettevõtmisest võiks olla Karula rahvuspargi suitsusaunade ja saunakombestiku tutvustamine. Et me ikka teaksime, kuis Karula kandis suitsusauna kultuur elab. Ja vahest ka see, et kui mõni saunahuviline otsustab endale või oma perele sauna ehitada, siis ehk langetab otsuse just suitsusauna kasuks.

Häid suitsusaunu pole kunagi liiga palju!

*Kogukondlikule saunatamisele annavad hoogu
Keskkonnaamet ja kohalik saunahuviline Pluuto*

Karula rahvuspargiks!

Karula 30. juubeli puhul on paslik meenutada aega, kui 1993. aastal rahvuspark alles loodi.

/.../Nüüd on olnud kuulda Karula maastikukaitseala muutmise rahvuspargiks. Möödunud talvel tegid selle ettepaneku Eesti Loodusuurijate Selts ja Eestimaa Looduse Fond. Ettevalmistustööd on teinud Eestimaa Looduse Fond ja Keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakond. Suvel kooskõlastati kava valdodega. Praeguseks on kaitseala asutamise dokumendid läbi vaadanud Riigikantselei juristid ja andnud need tagasi keskkonnaministeeriumile vajalike täienduste ja paranduste tegemiseks. Pärast seda peaks dokumendid jõudma juba valitsuse laudadele.

Edasi selgitavad rahvuspargi loomist asjaosalised ise. Kus praegu on õige aeg rahvuspark! luua? Miks on selleks valitud just Karula?

Vastab Eestimaa Looduse Fondi Kaitsetoimkonna juhataja EERIK LEIBAK: „Viimane aeg. Praegune kaitsealade süsteem on pärit nõukogude ajast ning meie kaitsealad ei vasta mujal maailmas tuntud kategooriatele. Kui tahame maailmasse integreeruda, peavad meie looduskaitse põhimõtted vastama kogu maailmas kasutatavatele. Karula praegune staatus — maastikukaitseala — ei vasta tegelikule sisule. Karula on Eesti viiest kõrgustikualast ainuke, kus rahvusvahelistele normidele vastava rahvuspargi moodustamine kõne alla tuleb. See tähendab, et loodusmaastike osakaal on ainsana Karulas piisav. Rahvuspark on küllalt olulise kategooria kaitseala, et pakkuda huvi ka väliskülalistele ja loodusturistidele.”

Mis muutub praegu Karula jaoks? Selgitab Keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakonna peaspetsialist TIIT SILLAOTS: „Ühe seadusaktiga ei muutu reaalses elus veel midagi, luuakse ainult rahvuspargi seaduslik alus. Tuleb leida raha, tööle panna administratsioon. Põhiline töö tuleb teha ikka kohapeal. Täpsustada tuleb tsoneering, seda koostöös kohalike omavalitsustega.”

Mis huvi pakub Karula teadlasele? Eesti Loodusuurijate Seltsi president, ökoloogiaprofessor KALEVI KULL: «Loomulikult on Karulas kõige tähtsam looduskaitse. Aga teadlasele... Esmalt geomorfoloogiline aspekt — Eestis ei ole teist sellist

pisikuplite ala, ses suhtes on Karula unikaalne. Zooloogilisest aspektist — siin on säilinud see normaalne liigiline mitmekesisus, mis on Eestile olnud iseloomulik viimaste aastatuhandete vältel. Mujal Eestis on mõjud tuntavad ka kaitsealadel. Siin on inimõju kõikidele rühmadele — näiteks liblikatele, roomajatele, kahepaiksetele nõrk. Taimestiku aspektist on huvitav mosaiiksus. Väikesel territooriumil vahelduvad erinevad kooslused. Kuigi kooslused iseenesest ei ole kuigi liigirikkad, on maastiku liigirikkus suur. Selgesti on nähtav ja uuritav, kuidas kooslused üksteist mõjutavad ja toetavad. Ökoloogilisest aspektist — et põhiosas on loodus ökoloogiliselt puhas. Järved on valdavas osas puhtad, piirkonna põllumajandusreostus on nõrk. Karula on veelahkmeala Koiva ja Emajõe vesikonna vahel. Kui lahkmeala on puhas, on see juba iseenesest nii suur väärtus, et väärrib kaitset.”

Mida tähendab rahvuspark vallarahvale? Selgitab Antsla vallavanem ENN VIIRA: «Rahvuspark tõmbab ligi inimesi nii Eestist kui kaugemalt, see loob vallale arenguvõimaluse. Rahvuspark annaks rahvale tööd — arendama peab turismi, ehitama kämpinguid, edendama kaubandust ja teenindust. Rahvuspark võiks luua ka kohalikele põllusaadustele ning käsitööle turu. Mõelda võiks mahepõllumajandusele. Kõik see tähendab piirkonnale lisatulu. Rahvuspargi loomine tõmbab ilmselt valda ka riigi vahendeid, et piirkonda korrastada. Kuigi tuleb ka piiranguid, mis on vajalikud piirkonna säilitamiseks, tuleb rahvuspargi loomist hinnata siiski positiivselt. Iga uus asi nõuab harjumist. Küllap tuleb nüüd inimestel ka koduümbrused rohkem korda teha.”

Tänase Eesti ainuke rahvuspark — Lahemaa — asub Põhja-Eestis. Rahvuspargi loomine Karulas väärtustaks ka Lõuna-Eesti loodust vormis, mis on mõistetav mitte ainult meile, vaid ka inimestele üle maailma. Ja väärtustaks mitte ainult looduse, vaid ka inimesed, kes on seal elanud loodust säästes ja eisiade eluviisi alles hoides.

Pille Tomson,

Võru Teataja, nr 113, 5. oktoober 1993. a.

- 9. aprill – oma pere aiaviljakasvatus külvist viljadeni. Loodussõbralik väetamine ja taimekaitse (*Vanaema Aed*)
- 15. aprill – püsiaianduse õppepäev muld sinu aias, kõrgpeenra rajamine (*Vanaema Aed*)
- 16. aprill – lõnga värvimine seentega Ähijärvel (*RMK*)
- 27. aprill – kell 19 TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia pärimusmuusikute kevadkontsert Kaikamäel
- 30. aprill – kell 11 ideede- ja kunstiloomete töötuba Kaikamäel – Pärändniit. Päril elu.
- 26. mai – Karula rattareede (*MTÜ Karula-Lüllemäe Tervise-ja Spordikeskus*)
- 28. mai – kevadine retk aias ja aia taga, söödavad ja mürgised taimed looduses (*Vanaema Aed*)
- 2. juuni – Karula rahvuspargi juubeliaasta avamine Ähijärvel – 30 Karula maitset (*Keskkonnaamet*)
- 11. juuni – kevadiste maitse- ja ravimtaimede hapendamine (*Vanaema Aed*)
- 25. – 29. juuni – pillilaager *Kaikamäel* (*Karula Hoiu Ühing*)
- 30. juuni – Karula rattareede (*MTÜ Karula-Lüllemäe Tervise-ja Spordikeskus*)
- 30. juuni – 1. juuli Rebasemõisa festival
- 9. juuli – maitse- ja ravimtaimed (*Vanaema Aed*)
- 11. – 14. juuli – Karula ja Vilsandi rahvusparkide noorte looduskaitsejate laager Karulas (*Keskkonnaamet*)
- 15. – 16. juuli – avatud talude päev ehk mõnus väike kunstifestival (*Vanaema Aed*)
- 28. juuli – Karula rattareede (*MTÜ Karula-Lüllemäe Tervise-ja Spordikeskus*)
- 4. august – Ähijärve simman (*Keskkonnaamet ja RMK*)
- 6. august – maastikumäng Ähijärvel (*Naiskodukaitse Antsla Jaoskond ja RMK*)
- 6. august – tomatite kasvatamine, pärandsortide degusteerimine (*Vanaema Aed*)
- 12. august – Eesti looduse päev Karula rahvuspargis
- 20. august – tšillide väljanäitus (*Vanaema Aed*)
- 25. august – Karula rattareede (*MTÜ Karula-Lüllemäe Tervise-ja Spordikeskus*)
- 8.-10. september – seenefestival (*RMK*)
- 17. september – kartulid ja õunad (*Vanaema Aed*)
- 7. – 8. oktoober – seemnekasvatus, puhastamine ja säilitamine (*Vanaema Aed*)
- 3. november – Karula, Soomaa, Vilsandi rahvusparkide 30. juubeli konverents Soomaal (*Keskkonnaamet*)
- 4. november – talvine seeneretk (sõltuvalt ilmast võib aeg muutuda) (*RMK*)
- 8. detsember – pidu ja matk Karula rahvuspargi juubeli auks Kaikamäel (*Keskkonnaamet, RMK, MTÜ Kaikamäe*)

TARUPETTÄI

KARULA RAHVUSPARGI INFOLEHT

KESKKONNAAMET

Täname kõiki autoreid ja kaasamõtlejaid!

Infoleht ootab avaldamiseks artikleid, arvamusi, meenutusi kohalikelt elanikelt. Kirjatükid palume saata e-kirjaga Helen.Kivisild@keskkonnaamet.ee või tuua paberil Ähijärve külastuskeskusesse.

Tarupettäi koostajad: Lilian Freiberg, Helen Kivisild, Merike Tsimmer

RMK Karula teabepunkt on avatud

18. mai kuni 10. september E-P 10-18,
Muudel aegadel K, N, R 10-16

Aadress: Ähijärve küla, Antsla vald, 66420
Võrumaa
Telefon: 782 8350

Keskkonnaamet:

Maahoolitsemise spetsialist **Kadri Kuusksalu** tel. 5340 8012
Looduskasvatuse vanemspetsialist **Pille Saarnits** tel. 523 3848
Keskkonnateadlikkuse spetsialist **Helen Kivisild** tel. 525 1552
Kultuuripärandi spetsialist **Lilian Freiberg** tel. 517 2646
Metsanduse juhtivspetsialist **Tiina Jüris** tel. 510 9316
Jahinduse peaspetsialist **Margo Tannik** tel. 516 0148
Lõuna regiooni looduskasvatuse juhtivspetsialist **Märt Holtsmann** tel. 513 8171

Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK):

RMK külastuskeskuse teabejuht **Merike Tsimmer** tel. 5110658
RMK loodusvaht **Mati Urbanik** tel. 529 0388

Tarupettäi on trükitud keskkonnasõbralikule paberile.
Lehte annab välja Keskkonnaamet